

Αλέξανδρος Γ. Παπάζογλου

(Ιστορικός, Διδάκτορας. Τμήμα Γλώσσας, Φιλολογίας και Πολιτισμού Παρευξείνιων Χωρών, Δ.Π.Θ.)

*Αντώνιος Μάγκος και Παύλος Στεφανοβίκ Σκυλίτσης –
Η ανοικοδόμηση της μονής του Αγίου Νικολάου Πριγκήπου κατά την ύστερη
Οθωμανοκρατία μέσα από έγγραφα του Αρχείου του Οικουμενικού Πατριαρχείου
και τον τύπο της εποχής*

*Antonios Mangos and Pavlos Stefanovik Skylitsis-
The reconstruction of the monastery of Saint Nikolaos of Prigipos in the late
Ottoman period through documents from the Archive of the Ecumenical
Patriarchate and the press of the period*

Abstract

In the present paper we publish a document derived from the Archive of the Ecumenical Patriarchate focusing on the close consultation between the two well-known shipping and trading families, those of Mangos and Stefanovik Skylitsis, and the Ecumenical Patriarchate in order for the monastery of Saint Nikolaos on Prigipos to be reconstructed. Antonios Mangos and Pavlos Stefanovik Skylitsis took over the administrative and financial management of the monastery by naming a hegumen of their choice, archimandrite Mitrofanis. By 1896, when the agreement was concluded, Mitrofanis had associated his activity with the churches of the merchants in Galata, especially with the church of Panagia Kafatiani which had been trespassed by “Papa-Eftim” and his descendants in order to establish the “Turkish-Orthodox Patriarchate”.

Moreover, we focus on further details regarding the reconstruction of the monastery which was undertaken by the two expatriate capitalists, at no great financial cost since materials that had been left over from the reconstruction of the Theological School of Halki, after the earthquakes in 1894, were used. We mainly present how the two families tried to ensure the financial viability of the monastery, by building apartments for rent in the monastery, and, at the same time, the return on financial assets to themselves, through their own administrator.

Furthermore, based on information derived from the press of that period, we provide details regarding the two great families, which were among the wealthiest families in the Ottoman Empire: the family of Stefanovik Skylitsis, offspring of which is Elena, spouse of Eleftherios Venizelos who appears to own properties in Prigipos, obviously Elena’s heritage, and, mainly, the family of Mangos of which there was little or no information.

Key words: Mangos, Stefanovik Skylitsis, Venizelos, Prigipos, Monastery of Saint Nikolaos, Varlık Vergisi, Ecumenical Patriarchate of Constantinople.

Πιττάκιο πατριάρχη Ανθίμου Ζ΄ προς Παύλο Στεφάνοβικ και Αντόνιο Μάγκο

Στο Αρχείο του Οικουμενικού Πατριαρχείου (ΑΟΠ), πριν από αρκετά χρόνια, μεταξύ άλλων εγγράφων που αφορούσαν στην Ομογένεια της Πόλης, εντοπίσαμε και

έγγραφο που αφορούσε στην προσπάθεια δύο ομογενών, Χιωτών στην καταγωγή, να ανακαινίσουν, στην ουσία να ανοικοδομήσουν, την μονή του Αγίου Νικολάου Πριγκήπου με τους δικούς τους όρους. Το έγγραφο (ίσο) εντοπίζεται στον κώδικα αρ. Α'67, στην σελίδα 377, πρόκειται για πιτάκιο του πατριάρχη Ανθίμου Ζ', από 30 Οκτωβρίου 1896, που απευθύνεται στους Παύλο Στεφάνοβικ και Αντώνιο Μάγκο το οποίο και, πριν από οτιδήποτε άλλο, εκδίδουμε διπλωματικά κατωτέρω¹:

Τοῖς εὐγενεστάτοις Κυρίοις

Παύλῳ Στεφάνοβικ καὶ

Α(ντωνίῳ) Μάγκῳ

Ἀσμένως ἀνακοινούμεθα τῇ ὑμῖν περισπουδάστῳ ἡμῖν εὐγενείᾳ ὅτι ἡ ἀπὸ ιδ' / φθίνοντος μηνὸς Ὀκτωβρίου αἴτησις ὑμῶν περὶ τῆς ἰδία δαπάνῃ ἀνοικοδομήσεως τῆς ἐν / Πριγκήπῳ Ἱερᾶς) Μονῆς τοῦ Αγίου Νικολάου ὑπὸ τοὺς προτεινομένους ὅρους κ(αὶ) περὶ διορισμοῦ / τοῦ ὀσιωτάτου ἀρχιμανδρίτου κὺρ Μητροφάνους ὡς ἡγουμένου τῆς Μονῆς ἐφ' ὅρου ζωῆς, ἐγ/κριθεῖσα ὁμοφώνως ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ἐγένετο ἀποδεκτή. Οὕτω τοίνυν ἐκδοθέντος / ἤδη τοῦ Ἡγουμενικοῦ Γράμματος ἐπ' ὀνόματι τοῦ διαληφθέντος ἡγουμένου ἀρχιμ(ανδρίτου) Μη / τροφάνους, περικλείομεν τοῦτο ὅδε ἐπιφυλασσόμενοι ἵνα ἀποστείλωμεν ὑμῖν ἐντὸς τῆς ἐβδομά / δος ταύτης κ(αὶ) τὸ σχετικὸν πατριαρχικὸν κ(αὶ) συνοδικὸν σιγίλλιδες ἐν μεμβράναις γράμμα, / δι' οὗ ἔγνωμεν κατοχυρῶσαι καὶ ἐξασφαλίσαι τὴν προκειμένην πρᾶξιν.

Ἐκφράζοντες δι' ὑμῖν / τὰς εὐχαριστίας καὶ τὴν εὐαρέσκειαν τῆς Ἐκκλησίας δι' ἣν καὶ ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ ἐπεδεί/ξασθε εὐσεβῆ καὶ φιλόκαλον προαίρεσιν ὑπὲρ ἀρχαίου καὶ ἱεροῦ ἰδρύματος καὶ διασώσεως / αὐτοῦ ἀπὸ τελείας καταστροφῆς, εὐλογοῦμεν ὑμᾶς πατρικῶς αἰτούμενοι θεόθεν τὰ ἔτη ὑμῖν / ὅ,τι πλεῖστα κ.τ.λ. / , αὐβ@', Ὀκτωβρίου λ'.

Από το έγγραφο, λοιπόν, πληροφορούμασθε ότι οι Παύλος Στεφάνοβικ και Αντώνιος Μάγκος είχαν προχωρήσει σε αίτηση προς το Οικουμενικό Πατριαρχείο την 14η Οκτωβρίου 1896 προκειμένου να ανοικοδομήσουν την μονή του Αγίου Νικολάου στην Πρίγκηπο, θέτοντας συγκεκριμένους όρους, με κύριο αυτόν της ανάληψης της ηγουμενείας εφ' όρου ζωής από τον αρχιμανδρίτη Μητροφάνη. Η αίτηση φαίνεται να ήρθε άμεσα προς συζήτηση στην Ιερά Σύνοδο η οποία και ομόφωνα απεφάσισε να την αποδεχτεί, μάλιστα σημειώνεται πως εντός της εβδομάδας, δηλαδή στις πρώτες ημέρες του Νοεμβρίου, θα γραφόταν και θα αποστελόταν σε μεμβράνη και το σχετικό συνοδικό και πατριαρχικό σιγίλλιο με το οποίο θα διασφαλιζόταν η σχετική απόφαση.

Οι οικογένειες Μάγκου και Στεφάνοβικ Σκυλίτση

Πριν δούμε ειδικότερα τους τεθέντες όρους και τι ακολούθησε, ας δούμε ποιοί ήταν οι ομογενείς που προχώρησαν στην σχετική αίτηση και γιατί το συγκεκριμένο χρονικό διάστημα. Για τον μεν Παύλο Στεφάνοβικ Σκυλίτση, τον θείο της Έλενας Σκυλίτση, συζύγου του Ελευθερίου Βενιζέλου, και την οικογένειά του (τους Ζαννή, Ιωάννη,

¹ Το έγγραφο είναι ανυπόγραφο, όντας ίσο, ωστόσο ο χρόνος έκδοσης μας οδηγεί στον πατριάρχη Ανθίμο, φαίνεται δε να πρωτοκολλήθηκε με αρ. 6259.

Δημήτριο κ.ά.) οι πληροφορίες είναι πλούσιες πλέον². Ο Παύλος Στεφάνοβικ Σκυλίτσης μας είναι γνωστός κυρίως για την χορηγία του προκειμένου να ανεγερθεί το σημερινό πέτρινο κτήριο της Θεολογικής Σχολής της Χάλκης, όταν κατέπεσε το παλιό ξύλινο με τους σεισμούς του 1894³. Επίσης, ήταν αυτός που φρόντισε για την ανέγερση του κοιμητηριακού ναού του Σισλή σε σχέδια του περίφημου αρχιτέκτονα Alexandre Vallauray. Άγνωστος όμως, εν πολλοίς, είναι ως σήμερα ο Αντώνιος Μάγκος. Είχαμε την υποψία πως πρόκειται για πρόγονο, παππού, του δραστηριοποιούμενου στην Βρετανία καθηγητή Cyril Mango, ο οποίος ωστόσο στις διάφορες βιογραφίες του εμφανιζόταν ως λεβαντίνος, άλλοτε ως Βρετανός ή και ως Ρωσοβρετανός⁴, υποψία που, όπως θα δούμε, επιβεβαιώνεται.

Η οικογένεια Μάγκου, φαίνεται να καταγόταν από την Χίο, όπως και η οικογένεια Σκυλίτση· γενάρχη της οικογενείας ήταν ο Χιώτης караβοκύρης Αντώνιος Μάγκος, ο οποίος προκειμένου να σώσει την οικογένειά του από τις σφαγές της Χίου την φόρτωσε στο καράβι του το 1822 και κατέφυγε στην Σύρο, όπου και θα συνεχίσει την δραστηριότητά του. Άγνωστο πότε ακριβώς, πιθανότατα περί το 1840, ο γιος του караβοκύρη Αντωνίου Δημήτριος Μάγκος θα μετακινηθεί από την Σύρο και θα εγκατασταθεί πλέον στην Κωνσταντινούπολη⁵. Αν λάβουμε υπόψη μας ότι ο ημέτερος Αντώνιος το 1903, σύμφωνα με πληροφορία που δίνει η οικογένειά του στον τύπο της εποχής, ήταν 58 ετών⁶, άρα θα είχε γεννηθεί περί το 1845 (:), τότε τόσο αυτός, όσο και ο αδελφός του Μιχαήλ, που απαντά να συνεργάζεται στις εμπορικές επιχειρήσεις του Αντωνίου, κρατώντας το υποκατάστημα στο Μπακού⁷, θα είχαν γεννηθεί στην Κωνσταντινούπολη.

Τις πρώτες επιχειρηματικές του κινήσεις ο Αντώνιος θα κάνει στην εταιρεία *Σιλάνδερ*, όπου στην αρχή θα εργασθεί ως γραμματέας για να γίνει αργότερα συνεταίρος⁸. Σύμφωνα ωστόσο με την αγγλο-γαλλική εφημερίδα των χρόνων «*Ανατολικός Κήρυξ*», ο Αντώνιος Μάγκος, μετά την εγκύκλιες σπουδές του στην Πόλη θα σταλεί στην Αγγλία, «*τῆ συστάσει τοῦ ἰδρυτοῦ τῆς εφημερίδος ταύτης Mac Coan*», που είχε σχέσεις με τον πατέρα του Αντωνίου Δημήτριο· μετά από τριετή παραμονή στο Μάντσεστερ και στο Σέφιλντ θα επιστρέψει την Πόλη και θα «ιδρύσει

² Πρβλ. σήμερα Παπάζογλου, Γ. Κ. (2005), 173-177, όπου και συγκεντρωμένη όλη η σχετική βιβλιογραφία.

³ Πρόκειται για τον σεισμό της 28ης Ιουνίου 1894, πρόχειρα πρβλ. Πασαδαίος, Αρ. (1980), 25-34, στον σεισμό αναφέρεται στην αυτοβιογραφία του και ο καταγόμενος από το Μυριόφυτο της Ανατολικής Θράκης, μαθητής τότε της Σχολής, Αρσένιος Αφεντούλης, τελευταίος μητροπολίτης Στραμνίτσης, σχετικά βλ. Παπάζογλου, Γ. Κ. (1995), 46, όπου και βιβλιογραφία.

⁴ Πρόχειρα βλ. νεκρολογία του W. Hale στον Andrew Mango (Hale, W. (2015), 171-173, νεκρολογία που αφορούσε στον αδελφό του Cyril Ανδρέα Μάγκο).

⁵ Σχετικά βλ. Μήλλας, Ακ. (2015), 30, αξίζει να προσεχθεί πως στην νεκρολογία του Ανδρέα Μάγκου (Hale, W. (2015), 171-173), που προφανώς βασίστηκε σε πληροφορίες που είχε ο βιογράφος από τον ίδιο τον Andrew Mango, σημειώνεται πως η οικογένεια είχε βαθειά γενουατική καταγωγή, όμως από τον ομογενειακό τύπο της Κωνσταντινούπολεως της εποχής πληροφορούμαστε (κατά το 1903) ότι ο Αντώνιος Μάγκος “είλκε τὸ γένος καὶ ἐκ Κεφαλληνίας καὶ ἐκ Χίου”, εφ. Κωνσταντινούπολις, αρ. φύλ. 221, 1 Οκτωβρίου 1903.

⁶ Εφ. Κωνσταντινούπολις, αρ. φύλ. 220, 30 Σεπτεμβρίου 1903, εξήντα ετών τον θέλει σε άλλο φύλλο της το 1903 η ίδια εφημερίδα, βλ. εφ. Κωνσταντινούπολις, αρ. φύλ. 207, 15 Σεπτεμβρίου 1903.

⁷ Εφ. Κωνσταντινούπολις, αρ. φύλ. 220, 30 Σεπτεμβρίου 1903.

⁸ Ο.π..

ναυτικὸν πρακτορεῖον μετὰ τῶν κκ. Σαρούτα καὶ Τζιάκομο», πριν προφανῶς συνεργασθεῖ, ὅπως θα δούμε, με τον Φώσκολο⁹.

Το 1872 θα νυμφευθεῖ την Ευαγγελία Μαργαρίτη ἀπὸ την οποία και θα ἀποκτήσει πέντε, ἄρρενα ὅλα, τέκνα. Κατὰ το 1903 ο δευτερότοκος Δημήτριος Μάγκος ἐργάζεται στην Πόλη ὄντας «ὄ γενικός ταμίας» τῶν ἐπιχειρήσεων Μάγκου¹⁰. Ο «πρωτότοκος Ἰωάννης Μάγκος» την ἴδια χρονική στιγμή «εἶναι ἐγκατεστημένος ἐν Λονδίῳ» διευθύνοντας το ἐκεῖ ὑποκατάστημα Μάγκου, ο Γεώργιος Μάγκος, τρίτος στην σειρά, παρέμενε στην Κωνσταντινούπολη συνεργαζόμενος με τον δευτερότοκο Δημήτριο στις πατρικές ἐπιχειρήσεις, ο τέταρτος γιος, Πέτρος Μάγκος, ἦταν ἐγκατεστημένος στον Πειραιά, ὅπου και «διευθύνει τὸ λαμπρὸν ὑποκατάστημα» Μάγκου, «ὄ δὲ πέμπτος κ. Ἀλέξανδρος Μάγκος σπουδάζει τὰ νομικὰ ἐν Κανταβριγία τῆς Ἀγγλίας»¹¹.

Το 1878 ο Αντώνιος θα συνεταιρισθεῖ με τον Ματθαῖο Φώσκολο συστήνοντας ναυτιλιακή εταιρεία, την “Steamship Owner – Ship Insurance Agents”, ἢ την εταιρεία “Foscolo-Mango and Cie”, ὅπως ἐγίνε ευρύτερα γνωστή, ἡ οποία ἀντιπροσώπευε «ἀπειρίαν ἀτμοπλοίων ξένων», παράλληλα δε ἐμπορευόταν και γαιάνθρακες, και ἀπὸ την οποία κατὰ το 1900 περίπου σιτίζονταν 500 οικογένειες, με ὑποκαταστήματα, ὅπως εἶδαμε, κατὰ το σύστημα τῶν οικογενειακῶν χιώτικων δικτύων, στο Λονδίνο, στον Πειραιά, ἀλλὰ και στο Μπακού¹². Αξίζει να προσεχθεῖ πως στην «ἀτμοπλοῖαν Φωσκόλου, Μάγκου καὶ Σας», εἶχε 64 μετοχές και ο Παῦλος Στεφάνοβικ ἀπὸ τις οποίες 25 ἀνήκαν σε προστατευόμενο πρόσωπο του Παύλου («διὰ τὴν κυρίαν Εὐριδικὴν Κωνσταντινίδου», διαβάζουμε ἀλλοῦ), 9 στους γιους του Αντωνίου Μάγκου και οι ὑπόλοιπες 30 ἀνήκαν στον ἴδιο¹³. Ο Ἀκύλας Μήλλας μεταφέρει ἀπόσπασμα ἀπὸ βιβλίο του Said Duhanî, ὅπου μεταξύ ἄλλων διαβάζουμε ὅτι ο Φώσκολος και ο Μάγκος

«βρίσκονταν παντοῦ, ἀπὸ τὸν Πειραιά, τὸ Λονδίνο καὶ τὸ Ἀμβουῦργο μέχρι τὸν κόλπο τῆς Μπάσρα. Ἦταν πάμπλουτοι (...)»¹⁴.

⁹ Εφ. Κωνσταντινούπολις, ἀρ. φύλ. 223, 3 Οκτωβρίου 1903.

¹⁰ Εφ. Κωνσταντινούπολις, ἀρ. φύλ. 220, 30 Σεπτεμβρίου 1903.

¹¹ Ο.π..

¹² Ἀπὸ τον τύπο της ἐποχῆς πληροφοροῦμασθε ὅτι ο Αντώνιος Μάγκος «ἐν Πειραιεὶ ἰδίως διὰ τοῦ ἰδρυθέντος ὑποκαταστήματος ἐρρῦθμιζε τὸ ἐμπόριον τῶν ἀνθράκων και μεγίστας παρέσχεν εὐκολίας εἰς τοὺς ἐφοπλιστὰς διὰ τοῦ ἐκπεσμοῦ τῶν τιμῶν τῶν ἀνθράκων», φαίνεται δε πως ἡ εταιρεία «Φώσκολος-Μάγκος» στην ἀρχὴ ἀσχολήθηκε με το ἐμπόριο τῶν γαιανθράκων πριν ἐπεκτείνει τις δραστηριότητές της και στον ἐφοπλιστικὸ/ναυτιλιακὸ κλάδο, βλ. εφ. Κωνσταντινούπολις, ἀρ. φύλ. 220, 30 Σεπτεμβρίου 1903, και ἀρ. φύλ. 207, 15 Σεπτεμβρίου 1903, σχετικά πρβλ. και Μήλλας, Ἀκ. (2015), 24.

¹³ Εφ. Κωνσταντινούπολις, ἀρ. φύλ. 187, 30 Αυγούστου 1901, πρβλ. και εφ. Κωνσταντινούπολις, ἀρ. φύλ. 190, 3 Σεπτεμβρίου 1901· ἀς προσεχθεῖ πως κυκλοφοροῦσε φήμη στην Πόλη, που πέρασε στον τύπο της ἐποχῆς, ὅτι στην εταιρεία «Φωσκόλου, Μάγκου καὶ Σας» ο Παῦλος Στεφάνοβικ διέθετε 100 μετοχές ἀπὸ τις οποίες 30 κληροδοτοῦσε δῆθεν στον φίλο του Αντώνιο Μάγκο, βλ. εφ. Κωνσταντινούπολις, ἀρ. φύλ. 184, 27 Αυγούστου 1901.

¹⁴ Μήλλας, Ἀκ. (2015), 24, το βιβλίο ἀπὸ το οποίο λαμβάνεται το ἀπόσπασμα εἶναι του Said Naum-Duhanî (Naum-Duhanî, S. (1947), 104), τα ἑτέρτρα της οικογενείας Φώσκολου στο Ἄνω Μαντζάρι στην Πρίγκηπο και αὐτὸ της οικογενείας του Αντωνίου Μάγκου στην πλατεία Çankaya, πριν πάροουμε την ἀνηφόρα για τον Χριστό, ἄλλοτε «σταυροδρόμι του Τζακείμο», σώζονται ὡς τις ἡμέρες μας (Μήλλας, Ἀκ. (2015), 24, 30)· ἀς προσεχθεῖ πως στην Πρίγκηπο ἀπαντοῦσε και θέρετρο του Παύλου Στεφάνοβικ, στον ἴδιο δρόμο, αὐτόν του Χριστοῦ ἄλλοτε, προς την ἀνηφόρα της μονῆς, λίγο δε πιο κάτω, το μεταξύ τῶν οἰκῶν Σωφρονίου και Μουράτ οικόπεδο λεγόταν πως ἀνῆκε στον Ἐλευθέριο Βενιζέλο, κληρονομία πιθανότατα ἀπὸ την σύζυγό του Ἐλενα, θυγατέρα του Ἰωάννη Στεφάνοβικ Σκυλίτση (βλ. ὀ.π., 45), σχετικά πρβλ. και κατωτέρω.

Νωρίς, επίσης, ο Αντώνιος Μάγκος θα ασχοληθεί και με τα ελληνικά ιδρύματα της Πόλης προσφέροντας τις ευεργεσίες του, τόσο σε αυτά του Τσεγκέλιοϊ ή και σε αυτά των Ταταούλων, και αλλού¹⁵. Από το έτος 1887 ήδη απαντά μεταξύ των μελών του περιώνυμου Ελληνικού Φιλολογικού Συλλόγου της Πόλης, καταγράφεται ως έμπορος («τὸ δεύτερον ἀγγέλλεται» η υποψηφιότητά του στην Συνεδρίαση ΩΠΑ΄ του Συλλόγου, στις 21 Μαρτίου 1888), όπως επίσης εντοπίζεται και ως μέλος της εφορείας των Φιλανθρωπικών Καταστημάτων κατά τα έτη 1887, 1890, 1891, 1892¹⁶, ενώ θα διατελέσει εφοροεπίτροπος του ναού του Αγίου Ιωάννου των Χίων στον Γαλατά (1893), όπως και έφορος του Κεντρικού Παρθεναγωγείου του Πέραν¹⁷. Ο δευτερότοκος γιος του Δημήτριος εντοπίζεται, επίσης, μεταξύ των μελών του Φιλολογικού Συλλόγου το 1904, ενώ θα υπάρξει και μέλος της πρώτης εφορείας του Ορφανοτροφείου Πριγκήπου¹⁸. Ο ίδιος ο Δημήτριος, όπως και ο αδελφός του Αλέξανδρος, ο πατέρας του Cyril Mango, θα αποτελέσουν κατά το 1919/20, με αρ. μητρ. 327 και 129 αντίστοιχα, μέλη του «Εθνικού Συνδέσμου» εκπροσωπώντας, όπως διαβάζουμε, «τὰς ἐθνικὰς δυνάμεις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ τῆς πρωτευούσης καὶ τῶν περιχώρων», για την προώθηση των ελληνικών εθνικών επιδιώξεων στην Ανατολή και ειδικότερα στην Ανατολική Θράκη¹⁹.

Περί το 1896, έτος κατά το οποίο θα κάνει την αίτηση με τον Παύλο Στεφάνοβικ προς το Πατριαρχείο για την ανακαίνιση της μονής του Αγίου Νικολάου, θα διαπιστώσει ότι πάσχει από διαβήτη, ασθένεια που αντιμετώπιζε με ειδική δίαιτα. Ακριβώς για την πάσχουσα υγεία του δεν παρέλειπε να επισκέπτεται τις λουτροπόλεις της Ευρώπης, κυρίως το Karlsbad (Κάρλοβν Βάρν) της Τσεχοσλοβακίας, όπως και άλλοι πλούσιοι ομογενείς της Τουρκίας των χρόνων²⁰. Εκεί στο Karlovy Vary, στο τέλος του καλοκαιριού του 1903, θα εντοπισθεί στον Αντώνιο «κακόθεθς ἀπόστημα» και θα μεταφερθεί εσπευσμένα για εγχείριση στην Βιέννη, όπου και θα πεθάνει στις 14 Σεπτεμβρίου 1903. Η σορός του θα ταριχευθεί και θα μεταφερθεί αεροπορικά, μέσω Πειραιώς, στην Κωνσταντινούπολη για να ταφεί την Τετάρτη, 1 Οκτωβρίου, στην αυλή, δίπλα στον ναό, της μονής της Πριγκήπου, την οποία μόλις λίγα χρόνια πριν είχε ανακαινίσει²¹.

Η ανοικοδόμηση της Μονής του Αγίου Νικολάου της Πριγκήπου

¹⁵ Εφ. Κωνσταντινούπολις, αρ. φύλ. 220, 30 Σεπτεμβρίου 1903, αρ. φύλ. 221, 1 Οκτωβρίου 1903, αρ. φύλ. 218, 27 Σεπτεμβρίου 1903.

¹⁶ Επετηρίς Ελληνικού Φιλολογικού Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως Κ΄ (1887-1889), ι΄, 198.

¹⁷ Εφ. Κωνσταντινούπολις, αρ. φύλ. 221, 1 Οκτωβρίου 1903, και Γεωργιάδης, Γ. (1898), 348.

¹⁸ Επετηρίς Ελληνικού Φιλολογικού Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως Λ΄ (1905-1907), ζ΄.

¹⁹ *Εθνικός Σύνδεσμος εν Κωνσταντινουπόλει – Γενικός κατάλογος τακτικών μελών (Μάρτιος 1920)*, (1920), 11, και *Εθνικός Σύνδεσμος εν Κωνσταντινουπόλει – Έκθεσις πεπραγμένων κατά το έτος 1919-1920*, (1920), 5, 7, 11.

²⁰ Στο Karlovy Vary, λ.χ., προς το τέλος του καλοκαιριού του 1903, όταν βρίσκεται εκεί ο Μάγκος, θα βρίσκεται και ο Συμεών Σινιόσογλου, ο άλλος μεγάλος ευεργέτης της Εκκλησίας και του Πατριαρχείου, συνδεδεμένος αυτός με την μονή της Μεταμορφώσεως και το Ορφανοτροφείο της Πρώτης, βλ. εφ. Κωνσταντινούπολις, αρ. φύλ. 212, 20 Σεπτεμβρίου 1903.

²¹ Τα σχετικά με την κηδεία του στην Πόλη, και πληροφορίες για την ζωή του, βλ. στον τύπο της εποχής, ειδικότερα εφ. Κωνσταντινούπολις, αρ. φύλ. 207, 15 Σεπτεμβρίου 1903, αρ. φύλ. 212, 20 Σεπτεμβρίου 1903, αρ. φύλ. 220, αρ. φύλ. 218, 27 Σεπτεμβρίου 1903, αρ. φύλ. 219, 29 Σεπτεμβρίου 1903, αρ. φύλ. 220, 30 Σεπτεμβρίου 1903, αρ. φύλ. 221, 1 Οκτωβρίου 1903, αρ. φύλ. 222, 2 Οκτωβρίου 1903.

Αλλά ας επιστρέψουμε εκεί από όπου ξεκινήσαμε και στην αίτηση των Παύλου Στεφάνοβικ Σκυλίτση και Αντωνίου Μάγκου προς το Πατριαρχείο για την ανοικοδόμηση της μονής του Αγίου Νικολάου της Πριγκήπου και ας δούμε την σχέση των δύο ανδρών και πόσο τυχαίος ήταν, και αν ήταν, ο χρόνος της παρέμβασής τους. Από πολύ νωρίς ο Αντώνιος Μάγκος φαίνεται να είχε κερδίσει την εμπιστοσύνη των μελών της οικογενείας Σκυλίτση, ίσως μάλιστα και να βοηθήθηκε σχετικά στις πρώτες τουλάχιστον επιχειρηματικές του δραστηριότητες. Δεν είναι δε τυχαίο πως μετά τον θάνατο του Παύλου Στεφάνοβικ Σκυλίτση το 1901 ο Αντώνιος Μάγκος θα ενεργεί ως πληρεξούσιος του διαμένοντος στο Λονδίνο αδελφού του Παύλου, του Ιωάννη Στεφάνοβικ, θα είναι ο διαχειριστής των κληροδοτημάτων του Παύλου «ὕπερ τῶν ἔθνικῶν εὐαγῶν καθιδρυμάτων»²². Την ίδια πληροφορία για διαχείριση των εκατομμυρίων του Έλληνα «Κροΐσου» από τον Αντώνιο έχουμε και από τον τύπο της εποχής, όπου σχολιάζεται σχετικά και το ήθος του Αντωνίου· μεταξύ άλλων διαβάζουμε πως

«(...) μολοντί ἦσαν εἰς χεῖρας του τὰ ἑκατομμύρια τοῦ ἀοιδίμου Παύλου Στεφάνοβικ, ὅστις ὑπερηγάπα τὸν Μάγκον, ἦτο ὁ ἐπιστηθιώτερος τῶν φίλων τοῦ Κροΐσου ἐκείνου, ἐν τούτοις ἢ μετριοφροσύνη του διετέλεσεν ἀπαρამείωτος»²³.

Την Τετάρτη 29 Αυγούστου 1901, και ακριβώς για την τακτοποίηση των περιουσιακών στοιχείων του Παύλου Στεφάνοβικ, λίγες ημέρες μετά τον θάνατό του, ο Αντώνιος Μάγκος εσπευσμένα θα αναχωρήσει σιδηροδρομικώς «μέσω Παρισίων» για το Λονδίνο όπου διέμενε ο Ιωάννης Στεφάνοβικ, αδελφός του Παύλου, μη δυνάμενος ο ίδιος για λόγους ιατρικούς να μετακινηθεί από το Λονδίνο στην Πόλη. Από τον τύπο της εποχής πληροφορούμαστε ότι ο Μάγκος βρισκόταν «ἀπὸ δύο μηνῶν» στο Λονδίνο για δικές του εργασίες, τις οποίες όμως άφησε εκκρεμείς για να επιστρέψει στην Πόλη λόγω της ασθένειας του Παύλου. Προστίθεται με την ευκαιρία ότι ο Παύλος, συγκριτικά με τον αδελφό του, κατέχει μικρότερη περιουσία, αφού η περιουσία του διαμένοντος στο Λονδίνο Ιωάννου αναβιβάζεται στο ιλιγγιώδες για την εποχή ποσό των 2.000.000 λιρών (βλ. εφ. Κωνσταντινούπολις, αρ. φύλ. 187, 30 Αυγούστου 1901). Από το Λονδίνο επιστρέφει ο Μάγκος, μαζί με τον διαμένοντα στο Λονδίνο Στέφανο Στεφάνοβικ, γιο του Ιωάννου, αδελφού του Παύλου, τον «κ. Μίτση», δικηγόρο του Ιωάννου Στεφάνοβικ, και τον «κ. Βοκάρδο», ο οποίος είχε διατελέσει ιδιαίτερος γραμματέας του Παύλου Στεφάνοβικ (βλ. εφ.

²² Από το επίσημο όργανο του Θρόνου, την Εκκλησιαστική Αλήθεια, πληροφορούμαστε ότι κατά την συνεδρίαση των “Δύο Σωμάτων” υπό την προεδρεία της «Α. Θ. Π. τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου», την Δευτέρα 15 Οκτωβρίου 1901, συζητήθηκε το θέμα του καταλόγου των κληροδοτημάτων του τεθνεώτος Παύλου Στεφάνοβικ, που προσκόμισε ο Αντώνιος Μάγκος, και αποφασίσθηκε να ανατεθεί στον ταμία του «Ἐθνικοῦ Ταμείου κ. Συμεὼν Παπαδάκη, ἵνα ἐν συνεννοήσει μετὰ τοῦ κ. Αντ. Μάγκου καθορίση τὸν τύπον τῶν σχετικῶν ἀποδείξεων πρὸς λήψιν τῶν κληροδοτηθέντων ποσῶν ὑπὲρ τῶν ἐνδιαφερομένων ἰδρυμάτων», Εκκλησιαστική Αλήθεια 25 (1901), 417 (τεύχ. αρ. 42, Παρασκευή 19 Οκτωβρίου 1901)· ο κατάλογος των κληροδοτημάτων του Παύλου Στεφάνοβικ που διαχειριζόταν ο Μάγκος θα δημοσιευθεί στο αμέσως επόμενο τεύχος, αρ. 43, Παρασκευή 27 Οκτωβρίου (sic) 1901 της Εκκλησιαστικής Αλήθειας (Εκκλησιαστική Αλήθεια 25 (1901), 433), από όπου και πληροφορούμαστε ότι είχαμε 25 κληροδοτήματα, που αφορούσαν μόνο στην Ομογένεια, τα οποία ανέρχονταν στο ποσό των 13.100 τουρκικών λιρών, όμως από τον τύπο της εποχής, και την δημοσίευση ιδιόγραφου κειμένου διαθήκης του Παύλου (κωδικέλλο), γίνεται γνωστό ότι τελευταίος κατέλειπε 54.000 λίρες για κληροδοτήματα «ἐξ ὧν αἱ 30.000 προορίζονται δι’ ἰδιώτας καὶ αἱ λοιπαὶ 24.500 (sic) λίραι διὰ σκοποῦς κοινωφελείας», εφ. Κωνσταντινούπολις, αρ. φύλ. 190, 3 Σεπτεμβρίου 1901.

²³ Εφ. Κωνσταντινούπολις, αρ. φύλ. 220, 30 Σεπτεμβρίου 1903.

Κωνσταντινούπολις, αρ. φύλ. 211, 4 Οκτωβρίου 1901, και αρ. φύλ. 212, 5 Οκτωβρίου 1901). Κατά την παραμονή του στο Λονδίνο, ίσως και αυτός ήταν ο ειδικότερος λόγος του ταξιδιού, άνοιξε εκεί και η διαθήκη του Παύλου την οποία είχε συντάξει στις 16 Ιουλίου 1900 στην Κωνσταντινούπολη. Πράγματι, σε τηλεγράφημα του Έλληνα πρεσβευτή από το Λονδίνο προς το Υπουργείο Εξωτερικών στην Αθήνα, που βλέπει την δημοσιότητα στον τύπο της εποχής, γίνεται γνωστό ότι άνοιξε η διαθήκη του Παύλου Στεφάνοβικ και από την περιουσία του, που υπολογίζεται «εις 35-40 εκατομμύρια» (άγνωστο αν σε δραχμές ή λίρες Τουρκίας), δεν καταλείπει σχεδόν τίποτα «εις τὸ ἔθνος» (εφ. Κωνσταντινούπολις, αρ. φύλ. 191, 13 Σεπτεμβρίου 1901)· ως προσεχθεί πως άλλο δημοσίευμα της εποχής ανεβάξει το σύνολο της περιουσίας του Παύλου Στεφάνοβικ σε 40 εκατομμύρια φράγκα (εφ. Κωνσταντινούπολις, αρ. φύλ. 184, 27 Αυγούστου 1901). Από την διαθήκη που θα δημοσιευθεί στο σύνολό της λίγες ημέρες αργότερα πληροφορούμασθε ότι καταλείπει 50.000 λίρες Αγγλίας στην ανιψιά του Ελένη, θυγατέρα του αδελφού του Ιωάννη Στεφάνοβικ, και μετέπειτα σύζυγο του Ελευθερίου Βενιζέλου, 27 ετών τότε, άλλες 50.000 λίρες Αγγλίας καταλείπει στον ανιψιό του, γιο του αδελφού του Ιωάννη Στεφάνοβικ, Στέφανο, ενώ το σύνολο της λοιπής περιουσίας, αφαιρουμένων και των κληροδοτημάτων που κατέλειπε με κωδίκελλους που ανοίχθηκαν στην Κωνσταντινούπολη, στην Ιταλική Πρεσβεία, όντας ο Παύλος Στεφάνοβικ Ιταλός υπήκοος, αφήνει στον αδελφό του Ιωάννη Στεφάνοβικ (εφ. Κωνσταντινούπολις, αρ. φύλ. 204, 26 Σεπτεμβρίου 1901). Εκτελεστές της διαθήκης όριζε τον αδελφό του Ιωάννη και τον ανιψιό του Στέφανο, ενώ εκκαθαριστή της περιουσίας του όριζε τον αδελφό του Ιωάννη που οφείλει «να ἀποδώσῃ τοῖς δικαιούχοις ὅσα τοῖς ὀφείλω ἐκ χρημάτων καταθέσεων, ἐπιστρέψῃ ὅλα τὰ ἐν τῇ κατοχῇ μου ξένα χρεώγραφα, νὰ ἐξοφλήσῃ πᾶν χρέος μου, νὰ πληρώσῃ ἅπαντα τὰ ἔξοδα τῆς κηδεῖας μου καὶ νὰ καταβάλῃ εἰς τὰ ἄνωθεν ἀναφερόμενα πρόσωπα καὶ φιλανθρωπικὰ καταστήματα τὰ διάφορα κληροδοτήματά μου ἐλεύθερα παντὸς βάρους (...) Κατόπιν ὅλων τούτων νὰ λαμβάνῃ εἰς τὴν κατοχὴν του τὸ ὑπόλοιπον τῆς περιουσίας μου, χρηματικόν τε καὶ κτηματικόν, ὡς καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς εὑρισκόμενα ἔπιπλα, σκευὴ καὶ ἄλλα» (εφ. Κωνσταντινούπολις, ὁ.π.). Είναι τότε, πιθανότατα, που καθιστά ο Ιωάννης Στεφάνοβικ στο Λονδίνο γενικό διαχειριστή και εκκαθαριστή της τεράστιας περιουσίας του αδελφού του Παύλου τον Αντώνιο Μάγκο. Πράγματι με την επιστροφή του από το Λονδίνο ο Μάγκος καταγράφεται πλέον στον τύπο της εποχής ως «πληρεξούσιος ἀντιπρόσωπος τοῦ ἐν Λονδίῳ κ. Ἰωάννου Στεφάνοβικ Σκυλίτση». Την επιστολή παραίτησής του, λ.χ., από την υπευθυνότητα για την κατανομή ενός κληροδοτήματος του Παύλου στους ομογενείς ενδεείς της Πόλης, ακριβώς επειδή δεν οριζόταν στον κωδίκελλο ποιοί ήταν οι ενδεείς και πώς θα οριζόνταν οι χιλιάδες αυτών στην Κωνσταντινούπολη της εποχής, ο Θεόδωρος Μαυροκορδάτος θα απευθύνει στον πληρεξούσιο/αντιπρόσωπο του Ιωάννη Στεφάνοβικ Αντώνιο Μάγκο (εφ. Κωνσταντινούπολις, αρ. φύλ. 217, 11 Οκτωβρίου 1901).

Τυχαίως δεν φαίνεται να ήταν και ο χρόνος της απόφασης (14 Οκτωβρίου 1896) για την ανοικοδόμηση της μονής αφού είχαν προηγηθεί, όπως σημειώσαμε, οι σεισμοί του 1894 που κατέστρεψαν πολλές κτηριακές εγκαταστάσεις στα νησιά, την ίδια δε χρονική στιγμή ανεγειρόταν με δαπάνη του Παύλου Στεφάνοβικ το συγκρότημα της Θεολογικής Σχολής της Χάλκης, που κατέπεσε²⁴. Μάλιστα στις 6 Οκτωβρίου 1896, ημέρα Κυριακή, είχαν πραγματοποιηθεί τα εγκαίνια «τῆς νεοδημιούτου Θεολογικῆς Σχολῆς με τὴν παρουσία» του πατριάρχη Ανθίμου Ζ΄, των μελών της Ιεράς Συνόδου, του ιδίου του Παύλου Στεφάνοβικ, πρώην πατριαρχών και

²⁴ Σχετικά πρβλ. ανωτέρω.

άλλων, ενώ την επόμενη ημέρα, Δευτέρα 7 Οκτωβρίου, σε κοινή συνεδρίαση των «Δύο Σωμάτων» (Ιερά Σύνοδος και ΔΕΜ Συμβούλιο) θα αποφασισθεί ομόφωνα «ὅπως δι' ἐπιστολῆς γεγραμμένης ἐπὶ μεμβράνης χρυσοῖς γράμμασι ἐκφρασθῆ τῷ φιλογενεστάτῳ ἀνδρὶ ἢ εὐγνωμοσύνῃ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Γένους» και να ανακηρυχθεί σε «Ἐθνικὸν Εὐεργέτη»²⁵.

Παράλληλα οι δύο Χιώτες, Στεφάνοβικ και Μάγκος, φαίνεται με την ανακαίνιση της μονής να ήθελαν να εξυπηρετήσουν, τοποθετώντας στην θέση του ηγουμένου, έναν δικό τους ιερωμένο, τον εκ Χίου, επίσης, αρχιμανδρίτη Μητροφάνη, τέως προϊστάμενο στην Παναγία την Καφατιανή στον Γαλατά, χωρίς ωστόσο με τους όρους που θα έθεταν οι δύο ομογενείς να ζημιώνονταν οικονομικά. Η στιγμή ήταν κατάλληλη και για έναν άλλον λόγο καθώς οι εγκαταστάσεις της μονής ήταν πλήρως παραμελημένες και πρόχειρες, είχαν κτυπηθεί ήδη από τον σεισμό, και επιπροσθέτως η μονή έπασχε από κατάλληλο κληρικό που θα φροντίσει για την σωστή λειτουργία της. Σε αυτό το σημείο αξίζει να τονισθεί πως ένας πρώην ηγούμενος είχε δημιουργήσει προβλήματα με την συμπεριφορά και τις ατασθαλίες του και για τον λόγο αυτόν είχε παυθεί, δημιουργώντας ένα δυσμενές κλίμα γύρω από την εν γένει φροντίδα και διοίκηση της μονής²⁶.

Έτσι τον Αύγουστο του 1896, ημέρα Κυριακή σύμφωνα με τον Γεώργιο Χασιώτη, και εν όψει των σχετικών διεργασιών, θα ξεκινήσει μια παρέα από τον Γαλατά με την ατζάκατο του Αντωνίου Μάγκου, τον Παύλο Στεφάνοβικ, τον αρχιμανδρίτη Μητροφάνη και άλλους, για μια επίσκεψη στην μονή του Αγίου Νικολάου, προφανώς για να επιδείξουν στον προοριζόμενο από αυτούς για ηγούμενο τον χώρο της μονής· ο Χασιώτης στο άρθρο του στην εφημερίδα *Ταχυδρόμος* είναι αποκαλυπτικός, ο Μητροφάνης, γράφει,

«Χίος τὴν πατρίδα, συνεδέετο στενότατα μετὰ τοῦ οἴκου Στεφάνοβικ. Τύπος ιδιαίτερος κληρικοῦ εὐρωπαϊζοντος. Ὑψιτενῆς καὶ εὐσαρκος φέρων λευκὴν μακρὰν γενειάδα, καλλίμορφος καὶ ὀμιλητικώτατος. Σκεπτόμενος ὡσάκις ὀμιλῆ καὶ ζυγίζων ὅσα λέγει. Λέγουσιν ὅτι (...) ἡ ἐκδρομὴ ἐκείνη ἐγένετο χάριν τοῦ κληρικοῦ, ἐπὶ σκοπῷ νὰ ἐγκαταστήσῃ αὐτὸν μακρὰν τῆς πολυθορύβου κοινωρίας εἰς βίον ἀσκητικὸν καὶ μονήρη καὶ δοκιμάσῃ τὰ φυσικὰ καὶ ἐπίκτητα αὐτοῦ προσόντα»²⁷.

Όμως από την επιτόπια εξέταση, σύμφωνα πάντοτε με τον Γεώργιο Χασιώτη, οι εντυπώσεις για τον επίδοξο ηγούμενο της μονής, άλλοτε προϊστάμενο στην Καφατιανή, δεν φαίνεται να ήταν θετικές, καθώς ο ίδιος έλεγε πως προτιμούσε να μένει όπου βρισκόταν στην Πόλη ή εν ανάγκη να επιστρέψει στην Χίο χάριν «τῆς ὑγείας του, ἥτις ἀπὸ πολλοῦ ἦν ἐπισηφαλῆς»²⁸. Προφανώς όμως πείσθηκε από τους Μάγκο και Στεφάνοβικ, αφού λίγες μόνο εβδομάδες αργότερα, και την ημέρα που δημοσιευόταν στον ημερήσιο τύπο η ομόφωνη ανάδειξη από την Ιερά Σύνοδο και το

²⁵ Πρβλ. Εκκλησιαστική Αλήθεια 20 (1896/97), 272 (τεύχ. αρ. 33, Παρασκευή 11 Οκτωβρίου 1896), ὅπως και εφ. Νεολόγος, αρ. φύλ. 8232, 14/26 Οκτωβρίου 1896.

²⁶ Τις σχετικές πλούσιες πληροφορίες έχουμε από τον άλλοτε καθηγητή της Ελληνομπορικής Σχολής της Χάλκης, αυτής που στεγάσθηκε στο κτήριο της μονής της Παναγίας Καμαριωτίσσης στην Χάλκη, Γεώργιο Χασιώτη, ο οποίος κατά τα έτη 1907 και 1908, με το ψευδώνυμο “Μούντζοφλος”, είχε δημοσιεύσει σχετικά με την Πρίγκηπο, και με την μονή του Αγίου Νικολάου, άρθρα στην εφημερίδα της Πόλης *Ταχυδρόμος* και τα οποία λίγο αργότερα θα συγκεντρώσει και θα εκδώσει σε βιβλίο, βλ. Χασιώτης, Γ. (1910), 75-77.

²⁷ Ο.π., 76.

²⁸ Ο.π., 77.

ΔΕΜ Συμβούλιο του Παύλου Στεφάνοβικ σε «Ἐθνικὸν Εὐεργέτη», στις 14 Οκτωβρίου, οι Στεφάνοβικ και Μάγκος «προσελθόντες εἰς τὰ Πατριαρχεῖα»²⁹ θα καταθέσουν σχετική αίτηση στον πατριάρχη Ἀνθιμο Ζ΄ προκειμένου να ανεγείρουν την μονή και να εξωραΐσουν τα «πέριξ αὐτῆς τοπεῖα», με δικά τους έξοδα, και συγκεκριμένους όρους, αίτηση που προκάλεσε το πατριαρχικό πιττάκιο που εντοπίσαμε στο Αρχεῖο του Θρόνου και εκδώσαμε στην αρχή.

Με το από 30 Οκτωβρίου πατριαρχικό πιττάκιο, όπως είδαμε, είχε ήδη διορισθεί στην θέση του ηγουμένου ο αρχιμανδρίτης Μητροφάνης, και είχαν γίνει δεκτοί από την Σύνοδο ομόφωνα και όλοι οι όροι για την ηγουμενεία του Μητροφάνη· τους τεθέντες από τους Μάγκο και Στεφάνοβικ όρους θα δημοσιεύσει αμέσως μετά την ομόφωνη σχετική απόφαση της Ιεράς Συνόδου στις 25 Οκτωβρίου 1896, πέντε ημέρες πριν συνταχθεί το σχετικό πατριαρχικό πιττάκιο, το επίσημο όργανο του Θρόνου, η Εκκλησιαστική Αλήθεια, διαβάζουμε:

«Ὁ γενναιόφρων κτήτωρ τῆς ἐν Χάλκη Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς ἐθνικὸς εὐεργέτης κ. Παῦλος Στεφάνοβικ καὶ ὁ γνωστός ὁμογενῆς κ. Ἀντώνιος Μάγκος ὑπέβαλον τῇ παρελθούσῃ ἐβδομάδι αἴτησιν πρὸς τὴν Α. Θ. Παναγιότητα τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην δηλοῦντες ὅτι ἰδίους ἀναλώμασιν ἀναλαμβάνουσι τὴν ἀνέγερσιν τῆς ἐν τῇ νήσῳ Πριγκήπῳ ἐν περιβλέπτῳ θέσει κειμένης Ἱερᾶς Σταυροπηγιακῆς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Νικολάου ὑπὸ τοῦς ἀκολουθούσους ὅρους:

α΄. Ὅπως διορισθῆ ἰσόβιος ἡγούμενος τῆς εἰρημένης μονῆς ὁ πανοσιολογιώτατος ἀρχιμανδρίτης κ. Μητροφάνης,

β΄. Ὅπως ἐπὶ μίαν δεκαπενταετίαν, ἀρχομένην ἀπὸ τῆς παραδοχῆς τῶν ὑποβαλλομένων ὄρων, ὁ εἰρημένος ἡγούμενος ἐργαζόμενος ὡς τοιοῦτος καὶ διαχειριζόμενος τὰ κατ' αὐτὴν διὰ τακτικῶν βιβλίων ὑπὸ τὴν εὐθύνην καὶ ἐπίβλεψιν αὐτῶν πληρόνῃ ἐτησίως τὸ ἐλάχιστον ποσὸν τῶν δέκα ὀθωμανικῶν λιρῶν, ἧτοι πέντε εἰς τὴν Ἱερὰν Θεολογικὴν Σχολὴν καὶ πέντε εἰς τὸ Ἐθνικὸν Ταμεῖον,

γ΄. Ὅπως κατὰ τὸ δεκαπενταετὲς τοῦτο διάστημα, τὸ περιπλέον τῶν προσόδων μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῆς ἀπαιτουμένης ὑπηρεσίας δαπάνης, χορηγῆ πρὸς ἀπόσβεσιν τοῦ διὰ τὴν οἰκοδομὴν δαπανηθησομένου ποσοῦ.

δ΄. Ὅπως ἐν περιπτώσει, ὃ μὴ γένοιτο, ἀποβιώσεως τοῦ εἰρημένου ἡγουμένου πρὸ τῆς συμπλήρωσεως τῆς δεκαπενταετίας ἢ Ἐκκλησία παραδεχθῆ ὡς ἀντικαταστάτην τὸν ὑπ' αὐτῶν ὑποδειχθησόμενον, ἐργασθησόμενον ὡσαύτως ὑπὸ τοῦς αὐτοὺς ὅρους καὶ τὰς αὐτὰς ὑποχρεώσεις, καὶ

ε΄. Ὅπως μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς δεκαπενταετίας, ὅτε ἡ Ἱερὰ Μονὴ θέλει θεωρηθῆ ἀπηλλαγμένη παντὸς χρέους, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν προσόδων αὐτῆς καὶ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν ἀναγκαίων δαπανῶν, αἵτινες θέλουσιν εἶσθαι ἐξηκριβωμένοι ἐκ τῶν ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν αὐτῶν κρατουμένων κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα τακτικῶν βιβλίων, ὀρισθῆ ἀνάλογον ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας ἐτήσιον ἐπίδομα κατὰ τὴν τάξιν»³⁰.

Και στους τεθέντες όρους, όπως γίνεται κατανοητό, οι Μάγκος και Στεφάνοβικ ενήργησαν εμπορικά και στοχευμένα, φρόντισαν να εξασφαλίσουν την επένδυση που θα έκαναν, λαμβάνοντας πίσω το σύνολο... του ποσού που θα

²⁹ Ο.π., 78.

³⁰ Εκκλησιαστική Αλήθεια 20 (1896/97), 282 (τεύχ. αρ. 35, Παρασκευή 25 Οκτωβρίου 1896), σχετικά βλ. και Χασιώτης, Γ. (1910), 78-79.

επένδυναν για την ανοικοδόμηση της μονής, και το οποίο θα προέκυπτε μέσα σε μια δεκαπενταετία από τα έσοδα της μονής. Είχαν φροντίσει και για αυτό, για τα έσοδα, φρόντισαν, λ.χ., να δημιουργήσουν στην μονή χώρους (μεγάλα διαμερίσματα), οι οποίοι θα νοικιάζονταν σε παραθεριστές, όπως επίσης εξασφάλισαν μέσω του Μητροφάνη και την εκμετάλλευση άλλων ακινήτων της μονής (καφενείων λ.χ.)³¹. Κοντά στα ανωτέρω θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι κυκλοφορούσε φήμη στην Πόλη, πως τελικά η ανοικοδόμηση της μονής από τους Μάγκο και Στεφάνοβικ έγινε με υλικά που είχαν... περισσέψει από την οικοδόμηση της Θεολογικής Σχολής της Χάλκης³².

Οι πρωταγωνιστές της ανοικοδόμησης δεν πρόλαβαν να δουν το αποτέλεσμα της δεκαπενταετούς πάκτωσης της μονής, ο Παύλος Στεφάνοβικ Σκυλίτσης θα πεθάνει στις 23 Αυγούστου του 1901, σε ηλικία 58 ετών, και θα ταφεί δίπλα στον ναό της Μεταμόρφωσης του Σωτήρος, τον περίφημο ναό του Vallaury, που ο ίδιος ο Παύλος ανήγειρε στο κοιμητήριο του Σισλή, κοντά στα άλλα μέλη της οικογενείας Σκυλίτση³³. Ο Αντώνιος Μάγκος θα πεθάνει στις 14 Σεπτεμβρίου 1903 στην Βιέννη, σε ηλικία 58 ετών επίσης, και θα ταφεί δίπλα στον ναό του Αγίου Νικολάου στην ομώνυμη μονή της Πριγκήπου που ο ίδιος, όπως διαβάζουμε στον τύπο της εποχής κατά την ημέρα της κηδείας του, εξωράισε³⁴. Έμεινε μόνος ο προστατευόμενος από αυτούς ιερωμένος, Χιώτης και αυτός, αρχιμανδρίτης Μητροφάνης να ολοκληρώσει το έργο της δεκαπενταετούς πάκτωσης της μονής του Αγίου Νικολάου.

Επίμετρο

Η οικογένεια Στεφάνοβικ Σκυλίτση στα χρόνια της δεκαετίας του 1900 θα χαθεί από τον χάρτη των ελληνικών οικογενειών της Πόλης, σε αντίθεση με την οικογένεια Μάγκου, η οποία, όπως είδαμε, δραστηριοποιούνταν στα χρόνια ως και μετά την Μικρασιατική Καταστροφή και μέσα από τις εθνικές ελληνικές οργανώσεις, ο πατέρας, λ.χ., του Cyril Mango Αλέξανδρος ή και ο θείος του Δημήτριος, ενώ και αρκετά αργότερα, το 1930, ένας «Α. Μάγκος», πιθανότατα Αντώνιος, προφανώς νεαρός της πέμπτης πια γενιάς Μάγκου, καταγράφεται να συμμετέχει σε αθλητικούς

³¹ Χασιώτης, Γ. (1910), 81, 84.

³² Ο.π., 83.

³³ Παπάζογλου, Γ. Κ. (2005), 173-177, και 58 (για τον ναό του Vallaury)· στην κηδεία του Παύλου, την παραμονή του ενταφιασμού, στον ναό της Αγίας Τριάδος στο Πέραν, ο προστατευόμενος του Μητροφάνης, ηγούμενος της μονής της Πριγκήπου, παρέμενε δίπλα στο φέρετρο αναπέμποντας «καθ' ὄλην τὴν νύκτα (...) εὐχὰς καὶ δεήσεις ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς μακαρίας ψυχῆς του μεταστάντος», βλ. Εκκλησιαστική Αλήθεια 25 (1991), 342 (τεύχ. 35, Παρασκευή 31 Αυγούστου 1901), ο δε φίλος του Αντώνιος Μάγκος όχι απλά θα συμμετάσχει, αλλά και θα έχει ὄλο το βάρος της κηδείας και θα είναι αυτός που με τους γιους του θα ακολουθούν στην εκφορά αμέσως μετά το φέρετρο του Παύλου Στεφάνοβικ, «ἄγοντες το πένθος», εφ. Κωνσταντινούπολις, αρ. φύλ. 184, 27 Αυγούστου 1901. Την οργάνωση της διά θαλάσσης μεταφοράς, από την Χαλκηδόνα στο Πέραν, των χιλιάδων λαού είχε ο γιος του Αντωνίου Δημήτριος Μάγκος, όπως διαβάζουμε στον τύπο της εποχής, πρβλ. «Περιγράψαντες ἐπακριβῶς τὴν τάξιν καθ' ἣν ἐγένετο ἡ κατὰ θάλασσαν μεγαλοπρεπῆς πομπὴ τοῦ μεγάλου νεκροῦ, ὀφειλομένον νὰ σημειώσομεν ὅτι ἡ ὀργάνωσις ὅλης ταύτης τῆς ναυτικῆς παρατάξεως ὀφείλεται εἰς τὸν πατρῶζοντα υἱὸν τοῦ κ. Αντωνίου Μάγκου, κ. Δημήτριον Μάγκον, ὅστις σὺν τοῖς ἄλλοις προτερήμασιν κέκτηται καὶ ἰδιαιτέραν δεξιότητα περὶ τὰ ναυτικά. Ἐθαυμάσθη δὲ παρὰ πάντων οὐ μόνον ἡ ἐπίνοια, μεθ' ἧς οὗτος συντάξε τὸ πρόγραμμα τῆς θαλασσίας πομπῆς, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπιστέγασα τὸ πρόγραμμα πλήρης ἐπιτυχία (...)», εφ. Κωνσταντινούπολις, αρ. φύλ. 186, 29 Αυγούστου 1901.

³⁴ Εφ. Κωνσταντινούπολις, αρ. φύλ. 221, 1 Οκτωβρίου 1903, σχετικά πρβλ. και ανωτέρω.

αγώνες³⁵. Ο «επίμονος ιστορικός» Richard Clogg εξάλλου, φίλος των Mango, σημειώνει ότι στους καταλόγους που συνέταξαν για τον φόρο περιουσίας οι Τούρκοι το 1943, τον Varlık Vergisi, ο Αλέξανδρος Μάγκος, πατέρας του Cyril, καταγράφεται ως «Χιώτης χριστιανός και Άγγλος υπήκοος», υπέστη δηλαδή και η οικογένεια Μάγκου στην Πόλη τις συνέπειες του συγκεκριμένου Νόμου³⁶. Ο βιογράφος του Andrew Mango πάλι, και φίλος του, William Hale, αυτός που γράφει την νεκρολογία του, θεωρεί μόλις το 2014, ότι η οικογένεια γύρω στο 1943 είχε χάσει την περιουσία της εξαιτίας... της οικονομικής κρίσης του 1929, και έτσι ο Andrew αναγκάστηκε το 1943, σε ηλικία... 17 ετών να πάει στην Άγκυρα και να εργασθεί στο Γραφείο Τύπου στην Αγγλική Πρεσβεία και στο πρακτορείο ειδήσεων Anadolu Ajansi³⁷. Ωστόσο, ήταν πιθανότατα το Varlık Vergisi που προσδιόρισε την τύχη και της οικογενείας Μάγκου, όμως η πέμπτη πια γενιά της συγκεκριμένης οικογενείας, τα παιδιά του Αλεξάνδρου, φαίνεται να αποστασιοποιούνται γενικά από την ελληνική καταγωγή τους.

Βιβλιογραφικές αναφορές/Πηγές

- Γεωργιάδης Γ. (1898). *Ο εν Γαλατά ιερός ναός του Αγίου Ιωάννου των Χίων*. Εν Κωνσταντινουπόλει.
- Εθνικός Σύνδεσμος εν Κωνσταντινουπόλει – Γενικός κατάλογος τακτικών μελών (Μάρτιος 1920)* (1920). Εν Κωνσταντινουπόλει.
- Εθνικός Σύνδεσμος εν Κωνσταντινουπόλει – Έκθεσις πεπραγμένων κατά το έτος 1919-1920* (1920). Εν Κωνσταντινουπόλει.
- Λασκαρίδου Αι. (1987). *Δεκαπέντε χιλιάδες μέρες στην Κωνσταντινούπολη την πατρίδα μου*, Αθήνα.
- Μήλλας, Ακ. (2015). *Μονή Μεταμορφώσεως, ο Χριστός της Πριγκήπου*. Αθήνα.
- Παπάζογλου, Γ. Κ. (2005), *Ταφικά μνημεία της Πόλης, Α΄. Σισλί – Έμποροι και τραπεζίτες*. Κομοτηνή.
- Παπάζογλου, Γ. Κ. (1995). *Άγνωστη αυτοβιογραφία του Θρακός Αρσενίου Αφεντούλλη τελευταίου μητροπολίτου Στρωμνίτισης*. Αθήνα.
- Πασαδαίος, Αρ. (1980). *Τα κτήρια της Θεολογικής Σχολής Χάλκη*. Επετηρίς Εστίας Θεολόγων Χάλκης. Αθήνα.
- Χασιώτης, Γ. (1910), *Βυζαντινά σελίδες δημοσιευθείσαι κατά τα έτη 1907-1908 εν τη εφημερίδι ο Ταχυδρόμος (Κωνσταντινουπόλεως) υπό το ψευδώνυμον Μούντζοφλος, Α΄. Αι Πριγκηπόνησοι*. Εν Αθήναις.
- Clogg, R. (2019). *Ο επίμονος ιστορικός, μια ακαδημαϊκή οδύσσεια από την Οξφόρδη ως την Αθήνα*. Αθήνα (μτφρ. Κατερίνας Σχινά).

³⁵ Μήλλας, Ακ. (2015), 30, σε «ανέκδοτα» από την ζωή του Cyril Mango στην Κωνσταντινούπολη, στα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του 1940 αναφέρεται η αρκετά μεγαλύτερή του Πολίτισσα Αικατερίνη Λασκαρίδου, γνωστή με το ψευδώνυμο Άρρια Κλώντια, βλ. Λασκαρίδου, Αι. (1987), 148-149.

³⁶ Clogg, R. (2019), 53.

³⁷ Πρβλ. “(...) the family's economic fortunes had shrunk severely by the time of Andrew's youth, thanks to the contemporaly decline of Istanbul as a commercial centre and the financial crash of 1929. Hence, the brothers had to make their own way in the world. In Andrew's case this meant going to Ankara in 1943, where he worked in the press office at the British embassy, and part time in the Anatolia News Agency (Anadolu Ajansi). As he later admitted, this was a critical turning point in his life” (Hale, W. (2015), 171).

Hale, W. (2015). Andrew Mango: 1926-2014. *Middle Eastern Studies* 51, 171-173.
 Naum-Duhanî, S. (1947). *Viellies gens, vieilles demeures – Topographie sociale de Beyoğlou au XIXe siècle*. Κωνσταντινούπολη.

Εφημερίδες, περιοδικά και επετηρίδες/Αρχεία

Αρχείο Οικουμενικού Πατριαρχείου, Κώδιξ Α'67, σελ. 377.

Εφ. Κωνσταντινούπολις 1901 (αρ. φύλ. 184, 27 Αυγούστου, αρ. φύλ. 186, 29 Αυγούστου, αρ. φύλ. 187, 30 Αυγούστου, αρ. φύλ. 190, 3 Σεπτεμβρίου, αρ. φύλ. 191, 13 Σεπτεμβρίου, αρ. φύλ. 204, 26 Σεπτεμβρίου, αρ. φύλ. 211, 4 Οκτωβρίου, αρ. φύλ. 212, 5 Οκτωβρίου, αρ. φύλ. 217, 11 Οκτωβρίου).

Εφ. Κωνσταντινούπολις 1903 (αρ. φύλ. 207, 15 Σεπτεμβρίου, αρ. φύλ. 212, 20 Σεπτεμβρίου, αρ. φύλ. 218, 27 Σεπτεμβρίου, αρ. φύλ. 219, 29 Σεπτεμβρίου 1903, αρ. φύλ. 220, 30 Σεπτεμβρίου, αρ. φύλ. 221, 1 Οκτωβρίου, αρ. φύλ. 222, 2 Οκτωβρίου 1903, αρ. φύλ. 223, 3 Οκτωβρίου).

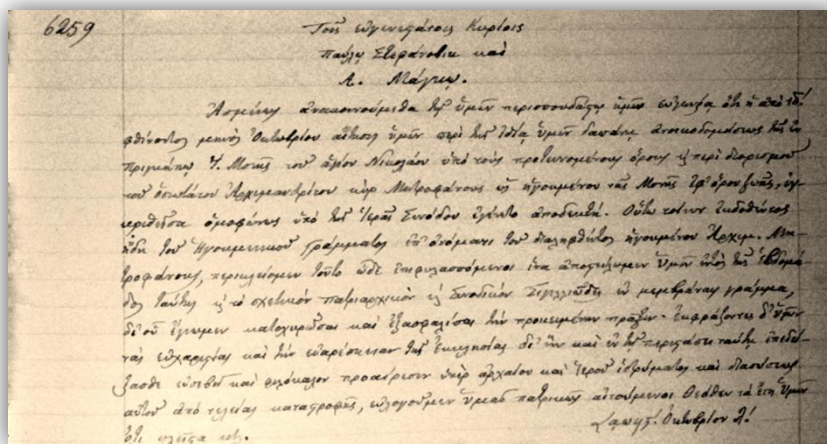
Εφ. Νεολόγος 1906 (αρ. φύλ. 14/26 Οκτωβρίου).

Εκκλησιαστική Αλήθεια 1896/97 (τόμ. 20).

Εκκλησιαστική Αλήθεια 1901 (τόμ. 25).

Επετηρίς Ελληνικού Φιλολογικού Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως 1887-1889 (τόμ. Κ').

Επετηρίς Ελληνικού Φιλολογικού Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως 1905-1907 (τόμ. Λ').

Πίν. 1: Κώδ. Α'67, σελ. 377 (ΑΟΠ), πατριαρχικό πιττάκιο, από 30 Οκτωβρίου 1896, περί αποδοχής των όρων Παύλου Στεφάνοβικ και Αντωνίου Μάγκου για την ανοικοδόμηση της μονής της Πριγκήπου

Πίν. 2: Ο τάφος του Αντωνίου Μάγκου στην μονή Αγίου Νικολάου στην Πρίγκηπο (φωτ. 2011, Αλέξανδρος Γ. Παπαζογλου)